

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Seppälä, Tanja

Title: Läpileikkaus Suomen kielelliseen moninaisuuteen kielielämäkertojen kautta

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Seppälä, T. (2021). Läpileikkaus Suomen kielelliseen moninaisuuteen kielielämäkertojen kautta. *Puhe ja kieli*, 41(4), 309-316. <https://journal.fi/pk/article/view/113861>

LÄPILEIKKAUS SUOMEN KIELELLISEEN MONINAISUUTEEN KIELIELÄMÄKERTOJEN KAUTTA

Suomalaisten kielellistä elämää.

Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen satoa. (2020).

Toimittanut Kaarina Hippi, Hanna

Lappalainen ja Pirkko Nuolijärvi.

Helsinki: SKS. 387 s.

ISBN 978-951-858-247-5

Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hanke on tuottanut vuodesta 2017 alkaen monenlaista satoa, kuten näyttelyitä, opinnäytteitä, tieteellisiä esitelmiä ja luentosarjoja. Lisäksi hanke tulee tuottamaan avointa tutkimusaineistoa. (Nuolijärvi, 2019; 100suomalaistaverkkosivu.) Tässä arvioitavana olevan teoksen ”Suomalaisten kielellistä elämää - Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa -hankkeen satoa” artikkelit perustuvat hankkeen aineistoon.

Esipuheen mukaan hanke sai kipinän Heikki Paunosen vuonna 2009 kielentutkimuksen tulevaisuutta pohtivasta kirjoituksesta, ja hankkeen tavoite on ollut tuoda esille Suomen kielellistä moninaisuutta. Hanketta rahoitti Koneen säätiö, ja sitä johtivat Hanna Lappalainen ja Pirkko Nuolijärvi Helsingin yliopistosta. Mukana aineistonkeruussa oli useiden yliopistojen opiskelijoita, ja teoksessa kuvataan melko yksityiskohtaisesti haastattelujen tekemistä sekä aineistonkeruun haasteita.

Alun perin hankkeessa kerättiin sen nimen mukaisesti sata haastattelua, mutta lisäksi tehtiin 31 täydentävää haastattelua, ja osa haastatelluista valokuvattiin. Hankkeessa haastateltiin eniten äidinkieltään suomenkielisiä (60), toiseksi eniten ruotsinkielisiä (10). Li-

säksi haastateltiin muutamia saamenkielisiä, paria viittomakielistä sekä karjalan-, romani-, tataarin- ja venäjänkielisiä. Haastateltavina oli myös arabian-, englannin- ja somalinkielisiä sekä yksittäisiä puhujia muista viime aikoina kasvaneista kieliryhmistä. Aineistossa korostuu tarkoituksellisesti vähemmistökielisten osuus marginaalissa olevien ryhmien näkyvyyden lisäämiseksi.

Toimittajat huomauttavat, että vaikka kielellistä moninaisuutta on ollut olemassa aina, yhteiskunnan muutokset vaikuttavat sekä kielenkäyttöön että kielikäsitteisiin. Lähihistorian suuria muutoksia ovat olleet muun muassa maahan-, maassa- ja maastamuutto, koulutuksen ja työelämän sekä mediakentän muutokset ja sosiaalisen median käytön yleistyminen. Yhä useammilla onkin moninaisemat kielelliset taustat ja elämät kuin ennen, ja siksi tutkijat haluavat luoda läpileikkauksen tämänhetkiseen kielelliseen tilanteeseen. Haastatteluaineiston avulla tutkijat pääsevät tarkastelemaan sekä yksilöiden kielenkäyttöä että käsityksiä kielistä.

Suomalaisten kielellistä elämää -teos jakautuu neljään osaan. Ensimmäisessä osassa esitellään hanketta ja Suomen kielten tilannetta sekä kielellisiä oikeuksia. Toisessa osassa tarkastellaan käsityksiä monikielisyydestä, suomenruotsalaisten elämäkertoja, perheiden kielivalintoja sekä yhtä inarinsaamenkielisen elämäkertaa. Kolmas osa sisältää kielellisiä pienoiselämäkertoja eli helppolukuisen muotoon muokattuja koonteja aineistosta valokuvineen. Neljäs osa puolestaan luotaa kieleen liittyviä arvostuksia ja tunteita sekä pureutuu haastatteluiden kielen variaatioon.

HANKKEEN JA TEOKSEN TAUSTA

Kirjan ensimmäinen osa ”Satavuotiaan Suomen kielimaisema ennen ja nyt” sisältää johdannon, jossa Kaarina Hippi, Hanna Lappalainen ja Pirkko Nuolijärvi kuvaavat hankkeen ja teoksen taustaa. ”Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa hankkeena ja aineistona” -johdantoartikkelissa he avaavat projektin tavoitteita ja aineistonkeruuta. Arvioitavan teoksen johdannossa olisi odottanut hankkeen ja teoksen ydinkäsitteen, kielellisen elämäkerran, määritelmää kielielämäkertatutkimusta tuntemattomille, mutta se täytyi poimia toimittajien muualla julkaistusta artikkelista. Kielellisellä elämäkerralla tekijät tarkoittavat ”yksilön elämäkertaa, jossa haastateltava tarkastelee elämäntapahtumiaan kielellisen repertuaarinsa ja kieleen liittyvien kokemusten, muistojen ja käsitysten kautta” (Mononen & Lappalainen, 2020).

Johdantoartikkelissa kuvataan haastatteluiden tekoa niin tarkasti (esimerkiksi liite 2, jossa on haastattelurunko), että siitä on hyötyä ainakin opiskelijoille haastatteluaineiston keruun suunnittelemiseen. Johdannossa kerrotaan myös aineiston tallentamisesta, sillä ääni- ja videotallenteet sekä valokuvat tulevat olemaan luvanvaraisesti tutkijoiden käytettävissä Kielipankissa ja Svenska litteratursällskapetissa. Toimittajien mukaan aineistossa on tutkittavaa kielitieteilijöiden lisäksi esimerkiksi kulttuurintutkijoille ja kansatieteilijöille. Suotavaa toki olisikin, että näin laaja aineisto tulisi monipuoliseen tutkimuskäyttöön.

Heikki Paunosen artikkeli ”Jokaisella on oikeus omaan kieleen” taustoittaa hankkeen merkitystä. Teksti on tuhti tietopaketti eri kielistä ja niiden aseman muutoksista Suomessa 1800-luvulta lähtien. Paunosen yksityiskohtainen teksti käy läpi kielittäin niiden arvostamisessa ja käytössä tapahtuneita muutoksia. Kielet ovat aiheuttaneet monenlaisia jännitteitä, ja artikkelissa kuvataan muun

muussa suomen kirjakielen määrätietois- ta kehittämistä. Paunonen käsittelee myös (kieli)vähemmistöjen ja vähemmistökielten aseman muutoksia. Kuvaukset esimerkiksi saamen kielten, karjalan kielen ja viittoma-kielten kamppailusta valtakiel(t)en paineessa ovat kylmäävää luettavaa. Paunonen käy läpi artikkelin aluksi sopimuksia ja lakeja, jotka vaikuttavat kielellisiin oikeuksiin. Artikkelin luokien vahvan pohjan omien kielten arvostamiselle, mikä on onneksi Suomessakin tätä päivää – ainakin paperilla, kuten kirjoittaja toteaa. Tätä artikkelia voisi käyttää aineistona esimerkiksi Suomen kielipolitiikkaa tai monikielisyttä käsittelevillä kursseilla.

MONIKIELISYYS RIKKAUTENA

Kirjan toinen osa ”Oma kieli ja monikielisyys” alkaa Kaarina Hipin artikkelilla ”Monikielisyys-teen suhtautuminen kielielämäkertojen valossa”. Hän tarkastelee sitä, kuinka haastatteluissa suhtaudutaan omaan ja muiden kielelliseen moninaisuuteen, joten fokus on asenteissa ja arvostuksissa. Monikielisyysdel- lä tarkoitetaan tässä hankkeessa ja teoksessa sekä eri kielten että esimerkiksi yhden kielen varianttien, kuten murteiden, osaamista (ks. myös Dufva & Pietikäinen, 2009). Eri aikoina arvostukset ovat olleet erilaisia, ja ympäristön asenteet vaikuttavat kielenkäyttäjän tunteisiin: muiden suhtautuminen eri kieliin onkin vaikuttanut haastateltujen kielivalintoihin. Kielielämäkertojen anti on Hipin mukaan merkittävä siinä, että tutkija pääsee käsiksi syvemmin asenteiden muutokseen, kun aika- janteena on haastateltavan koko elämä.

Marika Tandefeltin ”Kotiseutu ja äidinkieli” -artikkeli pohjautuu kymmenen suomen-ruotsalaisen ruotsinkieliseen haastatteluun. Artikkelissa ääneen pääsevät muun muassa vuonna 1942 syntynyt maanviljelijä, jonka lapsuudessa ruotsinkielisessä koulussa ei ollut mahdollisuutta oppia suomea, vuonna 1936 syntynyt mies, joka lähetettiin Ruotsiin so-

talapsena, ruotsinkielisellä Ahvenanmaalla asuva nainen ja Karjaalla asuva lukiolaisnuori. Artikkelissa käydään läpi myös haastateltavien suhdetta ruotsin variantteihin ja suomeen. Heidän kokemuksensa ja ajatuksensa kiel(t)enkäytöstä ovat hyvin erilaisia. Yhteistä kuitenkin on, että suomenruotsalaisille kotiseutu on tärkeä. Tandefelt nostaa esille, että monien suomenruotsalaisten mielestä kieli-ilmasto Suomessa on yleisesti ottaen huonontunut.

Tandefeltin artikkelin aineistossa on niin monenlaisia puhujia, että tekstissä päästään tarkastelemaan suomenruotsalaisten (kieli)elämäkertoja erittäin monesta näkökulmasta. Toisaalta se tekee tekstistä hiukan hajanaisen, ja se olisi hyötynyt esimerkiksi selkeämmin näkyviin kirjatuihin tutkimuskysymyksistä. Artikkelin on käännetty kokoelmia varten ruotsista suomen kielelle. Haastattelut on tehty ruotsiksi, ja haastattelulainaukset ovat molemmilla kielillä.

Suomessa on yhä enemmän perheitä, joissa käytetään useampaa kuin yhtä kieltä. Katalin Dabóczy tarkastelee artikkelissaan ”Monikielisten vanhempien kielivalintoja perheessä”, mitä kielielämäkertahaastattelut kertovat haastateltujen perheiden kielistrategioista. Monet kokevat äidinkielen siirtämisen seuraavalle sukupolvelle välttämättömäksi. Kielenkäyttö on kuitenkin loppujen lopuksi joustavaa, ja vanhempi voi käyttää esimerkiksi valtakieltä tai lapsen vahvinta kieltä, kun haluaa varmistaa ymmärtämisen. Kieli voi myös vaihtua kokonaan valtakieleen, kun vanhempi oppii sitä enemmän. Mielenkiintoista on, että vaikka monikielisyys nähdään rikkautena, kielten limitäinen käyttö, kuten suomenkielisten sanojen käyttö omankielisen puheen lomassa, koetaan negatiivisesti: kielten sekoittumisena. Tässä Dabóczy näkee kaikuja kansallisvaltioiden yksikielisistä kielideologioista (ks. Laihonen & Halonen, 2019).

Pauliina Latvala-Harvilahti ja Pia Olsson keskittyvät artikkelissa ”Paluu kielelliselle kotiseudulle” yhden inarinsaamelaisen tutkittavan, Aimon, kielielämäkertaan. Poikkeuksellisesti haastateltava on saanut artikkelin luettavaksi ja kommentoitavaksi ennen julkaisua. Yksi artikkelin vahvuuksista on se, että siinä avataan monesta näkökulmasta kielellisen elämäkerran käyttöä aineistona. Kirjoittajat ovat kulttuurintutkijoita, ja siksi kielen rooli kulttuuriperinnön välittäjänä korostuu.

Latvala-Harvilahti ja Olsson kuvaavat kielellisen ympäristön vaihtumisen merkitystä identiteetin rakentumisessa, ja he tarkastelevat etenkin tunnereaktioista kertovia ilmauksia. Artikkelin tuo oikealla etunimellä esiintyvän Aimon lähelle lukijaa, ja tätä tunnetta lisää hänen valokuvansa (s. 227) kielielämäkertojen osassa. 1960-luvulla syntyneen Aimon isä on inarinsaamenkielinen ja äiti koltansaamenkielinen. Lapsuudenkodin kieli oli pääasiassa suomi, mihin Aimo arvelee syyksi hänen äitinsä kokemuksia siitä, että koulussa koltansaamen puhumisesta rankaistiin jopa fyysisesti. Äidinkielen puhuminen olikin aiheuttanut *mieletöntä häpeää*. Vanhemmiten, etenkin isänsä muistisairaudesta ja tyttären kiinnostuksen myötä, Aimo alkoi opiskella inarinsaamea.

Aimon tie inarinsaamen pariin aikuisena on koskettavaa luettavaa. Tutkijat näkevät kolme vaihetta hänen kielellisen identiteettinsä kehityksessä: etäännyttämisen inarinsaamesta, epätietoisuuden vaiheen ja lopuksi aktiivisen, tietoisien kielenvaihtoprosessin (ks. myös Pietikäinen, 2009). Kieli ja identiteetti liittyvät Aimon elämäkerrassa vahvasti paikkaan: hän palasi myös fyysisesti juurilleen Inarijärven rannalle. Artikkelin tuo lukijan iholle sen, miten moninainen tavoin (äidin)kieli voi olla kietoutunut ajatteluun, identiteettiin ja sosiiaalisiin suhteisiin.

KIELIELÄMÄKERRAT RAOTTAVAT KIEL(T)EN MERKITYSTÄ ARJESSA

Kolmas osa koostuu aukeaman mittaisista kielellisistä elämäkerroista valokuvien kera. Kielielämäkertoja – tai oikeastaan niiden tiivistelmiä eli pienoiselämäkertoja – on yksitoista, ja niihin on valittu eri-ikäisiä miehiä ja naisia eri paikkakunnilta. Muutama heistä on syntynyt ulkomailla. Haastateltavat käyvät läpi kielenkäyttöään ja pohtivat kiel(t)en merkitystä elämän eri tilanteissa. Kaikista elämäkerroista käy ilmi heidän monikielisyytensä: nekin, jotka osaavat vain äidinkieltään, hallitsevat kielen eri variantteja. Valokuvat tuovat oikeilla etunimillä esiteltyt haastateltavat lähelle lukijaa. Harmi vain, että sinänsä hyvälaatuiset, kauniit kuvat on taidettu ottaa näyttelyitä silmällä pitäen, ja kirjan sivuilla mustavalkokuvat ovat erittäin tummia; osasta on jopa vaikea erottaa haastateltavia taustasta. (Ks. hankkeen näyttelyistä Mononen & Lappalainen, 2020.)

Aukeaman mittaiset pienoiselämäkerrat ovat helppolukuisia, sillä niihin on tiivistetty elämän käännekohtia ja poimittu lainauksia haastatteluista. Elämäkerrat ovat kiinnostavia, koska eri henkilöiltä on poimittu vastauksia eri kysymyksiin: venäjänkielinen Elena (s. 1962) kertoo, miten äidinkielellä lukeminen eroaa muilla kielillä lukemisesta, opettaja Erkki (s. 1954) on huolissaan suomen kielen kehityksestä, Katja (s. 1989) pohtii puhetapaansa työssään päiväkodissa ja Louis (s. 1924) vertailee ruotsin ja suomen käyttöyhteyksiä. Pinka (s. 2010) puolestaan kertoo, miten leikeissä Barbie-nukkejen puhuvat vaihtelevat. Tämä osa lienee keveydessään kiinnostavin eikielitetilijöiden näkökulmasta. Se myös avaa monikielisen arjen tavanomaisuuden lukijoille ja voi saada lukijan pohtimaan omaakin kielenkäyttöään.

KIELET HERÄTTÄVÄT TUNTEITA

Neljäs osa ”Käsityksiä kielenkäytöstä ja kielimuotojen kirjoa” alkaa Hanna Lappalaisen tekstillä ”Millaista kohteliaisuutta suomalaiset arvostavat asiakaspalvelussa?” Selkeä ja tarkkarajainen artikkeli pohjautuu elämäkertahaastatteluiden kysymykseen asiakaspalvelutilanteiden kohteliaasta kielenkäytöstä. Useat kokevat asiakaspalvelijan eleet erittäin tärkeiksi. Haastatellut kokevat epäkohteliaaksi toisaalta liiallisen asiakaspalvelijan aktiivisuuden, toisaalta etenkin kulttuurien välistä vertailua tekevät toivoisivat Suomessa asiakaspalvelulta enemmän. Myös teitittely ja sinuttelu jakaa mielipiteitä. Suhtautuminen kohteliaisuuteen vaikuttaakin olevan yksilöllistä, ja Lappalaisen mukaan suhtautumistapojen takaa ei ole juurikaan erotettavissa tiettyjä ryhmiä esimerkiksi sukupuolen tai iän mukaan.

Katri Priikin artikkeli ”Mikä kielessä ärsyttää?” pohjautuu elämäkertahaastattelun kysymykseen siitä, mitkä piirteet kielessä ärsyttävät. Haastateltujen vastaukset ovat hieman erilaiset kuin esimerkiksi kyselyillä aiemmin saatu kuva: on monia, joita mikään ei ärsytä, ja monia, joita kielessä jokin piirre *harmittaa* tai jotka kokevat jonkin ilmiön *oudoksi*. Priiki luokittelee ärsyyntymisaiheet kategorioihin, kuten median puhekielistymiseen, kiroiluun, vieraaseen vaikutukseen suomessa ja murteisiin. Kielestä ärsyyntyvien joukko on moninainen: he ovat vanhoja ja nuoria, miehiä sekä naisia eri koulutustaustoista. Priikin ja Lappalaisen artikkelit täydentävät toisiaan kiinnostavasti.

Teoksen päättää Pirkko Nuolijärven artikkeli ”Monipaikkainen kielenkäyttäjä 2010-luvun Suomessa”. Toisin kuin muissa kokoelman artikkeleissa, tässä ei analysoida haastatteluiden sisältöä vaan suomeksi tehtyjen haastatteluiden kieltä. Nuolijärvi tarkastelee

ja laskee kielen piirteitä, kuten *eA*-vokaaliyh-
tymää ja *t:n* vastineita astevaihtelussa. Hän
käy läpi neljän murrealueelta toiselle (itä-
murteiden alueelta länsimurteiden alueelle
tai päinvastoin) muuttaneen ja neljän samalla
murrealueella ikänsä asuneen kieltä. Samalla
alueella asuneiden puhekielisyysprosentit, eli
murrepiirteiden osuus, ovat suuremmat kuin
muuttajien. Variaatio on kuitenkin piirre- ja
yksilökohtaista. Nuolijärvi pohtii kuitenkin,
voisiko jo puhua nykysuomalaisesta standar-
dipuhekielestä, jota puhutaan suuressa osassa
maata.

Nuolijärven artikkeli on todennäköisesti
raskaslukuisempi maallikoille kuin teoksen
muut tekstit. Heitä ajatellen tarkastellut
piirteet (s. 342) olisi voinut havainnollistaa
esimerkkisanoin. Lisäksi murrepiirregraafien
olisi ilmeisesti pitänyt olla värillisiä, sillä Nu-
olijärvi puhuu muun muassa sinisistä palkeis-
ta, mutta graffit ovat mustavalkoisia ja melko
vaikealukuisia, sillä tummuuden asteita on
vaikea erottaa toisistaan. Nuolijärven artikke-
li on sen verran erilainen muihin verrattuna,
että se tuntuu myös hieman irralliselta neljän-
nessä osassa.

Nuolijärven artikkelin jälkeen jää kaipa-
maan jälkisanoja. Kenties se johtuu siitä, että
osa artikkeleista ja kielielämäkerrat valokuvi-
neen ja haastateltavien oikeine nimineen toi-
vat haastateltavat melko lähelle lukijaa, vaikka
kirjan neljäs osa hieman etäännyttääkin yks-
silöistä. Lisäksi itselleni jäi epäselväksi esi-
merkiksi mikä on hankkeen tilanne teoksen
julkaisuajankohtana (2020) ja joko aineisto
on saatavilla avoimesti. Nämä yksityiskohdat
täytyikin varmistaa muualta kuin teoksesta.
Hanke itsessään on päättynyt, mutta aineis-
ton pohjalta tehdään edelleen tutkimusta.
Aineisto ei ole vielä saatavilla Kielipankissa.

KIELITIETEILIJÖILLE VAI MAALLIKOILLE?

Toimittajien mukaan teos on suunnattu opis-
kelijoille, tutkijoille, opettajille ja toimittajille
sekä muille kielistä kiinnostuneille. Sellainen-
kin lukija, jolle Sata suomalaista elämäkertaa
-hanke ei ole kovinkaan tuttu, saa teoksesta
kattavan kuvan hankkeesta ja sen tavoitteista.
Teos näyttää esimerkinomaisesti, kuinka mon-
enlaisiin tarkasteluihin elämäkerta-aineisto
taipuu. Asiahakemisto lopussa on myös kä-
tevä.

Teos on siis kiinnostava tutkijoille, mutta
koska SKS:n julkaisu tavoittelee laajempaa
kielistä kiinnostunutta yleisöä, joissain koh-
din kielentutkija pettyy. Metodeista kerrotaan
erittäin kevyesti, kielitieteilijän näkökulmasta
joissain artikkeleissa liiankin vähän. Esimer-
kiksi Tandefelt ei kuvaa metodeja ollenkaan,
vaan menee suoraan haastatteluiden analyysii-
siin. Lisäksi joitain käsitteitä, kuten *vähem-
mistö* ja *äidinkieli*, olisi voinut tutkimusartik-
keleissa reflektoida enemmänkin (Halonen,
2010; Laihonon & Halonen, 2019). Opet-
tajat voivat kuitenkin saada teoksesta paljon
irti monikielisuuden ja kielitietoisuuden tee-
mojen käsittelyyn, ja yliopisto-opiskelijoille
kokoelma on helppolukuinen johdatus mo-
nikielisyteen Suomessa.

Kielistä kiinnostuneille, ei-kielitieteilijöille
kiinnostavin osio on varmaankin kolmas, pie-
noiselämäkertoja esittelevä osa. Se on kuiten-
kin pieni osanen kokonaisuutta. Laajempaa
yleisöä ajatellen hankkeen näyttyt (Mono-
nen & Lappalainen, 2019) ja yleisöluennot
toimivat paremmin kuin yli kolmesataasi-
vuinen teos. Kielielämäkerrat voivat lisäksi
toimia monilla asteilla opetusmateriaalina
tai inspiraation lähteenä opettajille. Ne voi-
vat innostaa myös pohtimaan omaa kielielä-
mäkerta.

TEOKSEN MERKITYS

Hankkeen aineisto on merkittävä. Haastattelut ovat moninaiselta joukolta: eri vuosikymmenillä syntyneiltä miehiltä ja naisilta, eri paikkakunnalla asuvilta ja sekä Suomessa että ulkomailla syntyneiltä. Haastattelut ovat tietenkin vain yksi mahdollinen ja laajuudestaan huolimatta kapea läpileikkaus suomalaisten kielellisestä moninaisuudesta, mutta kuten artikkelikokoelma osoittaa, aineistoa voi ryhmitellä ja tarkastella monin tavoin. Teos nostaa esiin lisäksi kielielämäkerta-aineiston vahvuuden: eritaustaisten henkilöiden suhdetta kieliin ja kielenkäytön sekä kieliaseinten muutoksia voi vertailla. Haastattelut ovat olleet melko pitkiä, joten niissä on monista kieli-aiheista kiinnostuneille tutkijoille ruodittavaa.

Haastattelut on toteutettu suomeksi, ruotsiksi ja suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä. Tämäkin teos osoittaa, että kieli on yhteydessä muun muassa identiteettiin. Jos hankkeessa olisi ollut mahdollisuus tulkien ja kääntäjien käyttöön, haastatteluita olisi voitu tehdä haastateltavien vahvimalla tai omalla kielellä, jolloin aineistoon olisi voinut nousta eri asioita kuin esimerkiksi valtakielellä suomella haastattelua tehdessä. Kokoelman laajuudesta huolimatta olisi ollut erittäin mielenkiintoista nähdä artikkeli, jonka aineistona olisivat olleet viittomakieliset osallistujat ja heidän viittomakieliset haastattelunsa. Kielellisen moninaisuuden merkitystä ja (itseis)arvoa korostavassa teoksessa olisi voinut hyvin olla artikkeleita tai kielielämäkertoja eri kielillä, sillä artikkelikokoelma on suomenkielinen.

Teos tekee joka tapauksessa selväksi, että kieli ei ole vain kommunikaatioväline, vaan se linkittyy ihmisten elämään, kuten yhteisöihin, identiteetteihin, paikkoihin ja juuriin, monin tavoin. Lisäksi teos osoittaa, että jokainen lapsia myöten (s. 242-243) osaa pohtia suhdettaan kieleen ja että moni jopa suhtautuu kieliin tunteella.

TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMINEN

Teos tekee näkyväksi monikielisyyttä ja Suomen kielellistä moninaisuutta, mikä oli hankkeen tavoitteena. Toinen hankkeen tavoite (s. 15) on *vahvistaa vähemmistökielten näkyvyyttä ja vähentää muunkielisiin kohdistuvia ennakkoluuloja*. Siinä tapauksessa suomalaisten kielellistä elämää -teoksen tulisi päätyä mahdollisimman monen käsiin. Kielelliset elämäkerrat kiinnostanevat ketä tahansa kielellistä innostunutta, mutta kokonaisuutena kokoelma on maallikoita ajatellen melko raskas. Jos teos jää lähinnä kieltenopiskelijoiden ja kielitieteilijöiden luettavaksi, se tuskin saa aikaan yleisempää asennemuutosta (kieli)vähemmistöjä kohtaan.

Teos osoittaa esimerkein kuitenkin sen, kuinka *vähemmistökielten ja -kulttuurien asema on edellyttänyt ja edellyttää edelleen taistelua omista oikeuksista valtakulttuurien paineessa* (s. 202). Artikkeleista käy ilmi koulujen valta: koulutusjärjestelmä on ollut vahvistamassa yksikielisyiden ihannetta vähemmistökielten kustannuksella. Artikkelikokoelma nostaa oman kielen tärkeäksi voimavaraksi, ja tämän toivoisi herättävän keskustelua esimerkiksi perusopetuksen oman äidinkielen opetuksen arvostuksesta, järjestämisestä ja rahoituksen lisäämisestä.

Teos on yksi Sata kielellistä elämäkertaa -hankkeen päätuloksista. Siinä tehtävässä kokoelma toimii mielestäni hyvin. Teoksessa kuvataan hankkeen kulkua, tavoitteita ja taustaa sekä näytetään, kuinka monesta näkökulmasta (tulevaisuudessa avointa) aineistoa voi hyödyntää. Kokoelman helmi on puolestaan tiivistetyt kielelliset elämäkerrat. Tämä on teos, johon tullaan palaamaan monta kertaa eri syistä.

Tanja Seppälä
Jyväskylän yliopisto
tanja.e.seppala@jyu.fi

LÄHTEET

- 100suomalaista verkkosivu. Haettu 2.8.2021 osoitteesta <https://blogs.helsinki.fi/100suomalaista/>.
- Dufva H. & Pietikäinen, S. (2009). Moni-ilmeinen monikielisyys. *Puhe ja kieli*, 29, 1-14.
- Halonen, M. (2010). Äidinkieli, ensikieli, oma kieli. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 1. Haettu 4.8.2021 osoitteesta <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2010/aidinkieli-ensikieli-oma-kieli>.
- Laihonen, P. & Halonen, M. (2019). Vähemmistöt ja enemmistöt kieli-ideologisina käsitteinä. Teoksessa T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen & T. Kangasvieri (toim.), *Kieli, koulutus, politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*, (s. 61-90). Tampere: Vastapaino.
- Mononen, K. & Lappalainen, H. (2020). Taidetta ja tutkimusta näyttelyssä. Kuinka valokuvat yhdistyvät kielellisiin elämäkertoihin? – Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Teoksessa H. Paulasto & S. Pöyhönen (toim.), *AFinLA-e, Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 12, (s. 1-31).
- Nuolijärvi, P. (2019). Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa. *Kielikello* 3/2019. Haettu 2.8.2021 osoitteesta <https://www.kielikello.fi/-/sata-suomalaista-kielellista-elamakertaa>.
- Paunonen, H. (2009). Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. *Virittäjä*, 113, 557-570.
- Pietikäinen, S. (2012). Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. *Virittäjä*, 116, 410-442.

